

Politie: voorspelbare kwetsbaarheden

dr. Edward van der Torre¹

Inleiding

Graag maak ik gebruik van de mogelijkheid om een *position paper* te schrijven n.a.v. het rapport van de commissie-Kuijken. Ik kamp met het probleem dat ik in het eindrapport, en nog meer in de deelrapporten, door de bomen het bos niet zie. Dat grijpt terug op de onderzoeksopzet, met onder meer te veel geloof in de onderzoekbaarheid van allerhande politiestatistiek. Ik stel in dit *paper* daarom op een heldere manier de belangrijkste kritische bevindingen uit mijn empirisch onderzoek centraal. Intern naar het functioneren van basisteams en van de recherche, en extern naar de *impact* van georganiseerde misdaad. Basisteams en districten kunnen op geen stukken na voldoen aan de grote interne (o.a. wijkagenten) en externe (o.a. burgemeesters) vraag naar (sub)lokale opsporing van georganiseerde misdaad. Dat is een probleem met kenmerken van een *creeping crisis*, maar het verdampt in het werk van de commissie-Kuijken. Het was wel klip en klaar voorspeld in de evaluatie *ex ante* van de nationale politie door Fijnaut (2012, zie bijvoorbeeld p. 460 en p. 470).

Fixatie op geüniformeerde politie

Als ik mijn hoofdboodschap bondig samenvat, komt het er op neer dat we in de 167 basisteams een kwalitatief goede uniformpolitie hebben (wijkagenten, noodhulp en de andere politiemensen), maar dat de lokale betekenis van opsporing al ruim dertig jaar zwaar wordt onderschat. De basisteams bestaan volledig uit geüniformeerde of generalistische politiemensen, waardoor op dat niveau weinig tot niets terecht komt van de opsporing van georganiseerde misdaad. Dit kan niet worden gerepareerd op het niveau van de 43 districten, omdat de districtsrecherche dun bezet is, op fysieke afstand staat (van basisteam en van de misdaad) én zich volgens het toewijzingskader opsporing richt op aangiftedelicten. De consequentie is dat veel basispolitiemensen (wijkagenten voorop) gefrustreerd of geïrriteerd raken omdat ze dagelijks (in het hele land) veel georganiseerde misdaad zien, terwijl de kans uitermate klein is dat hun lokale misdaadkennis leidt tot een opsporingsonderzoek. Veel basispolitiemensen houden hun kennis over de georganiseerde (niet-geregistreerde) misdaad 'onder de pet', want ze vinden (vaak terecht) dat er toch niets mee wordt gedaan.

De 167 basisteams hebben een stevig schaalniveau (er zijn bijvoorbeeld 380 gemeenten), zoals een middelgrote gemeente of enkele gemeenten. Toch werken er in het gemiddelde basisteam nul (!) rechercheurs die dagelijks/voltijds opsporingsonderzoek verrichten naar georganiseerde of aangifte-loze misdaad. Dit leidt tot riante criminele kansen. Een Inspecteur van Politie vat het kernprobleem kort samen: *"Als een drugs crimineel het basisteam had mogen inrichten, dan had hij het precies zo gedaan"*. Het doorsnee basisteam telt wel een team van circa tien (generalistische) agenten dat (veel voorkomende) aangiftedelicten onderzoekt.

Gunstige trends: lokale veiligheidsnetwerken en politieke flexibiliteit

Door een bestuurlijke bril (burgemeesters) valt op dat de hedendaagse politie in tenminste twee opzichten sterker is dan die in de vorige eeuw.

Ten eerste zijn er in de afgelopen twee decennia sterke lokale netwerken opgebouwd, met gemeenten in een sturende positie. Vandaag de dag werken veel professionals – buiten de politieorganisatie – op dagelijkse basis aan lokale veiligheid: van toezichthouders of BOA's, via jongerenwerkers en gemeenteambtenaren openbare orde en veiligheid tot aan directeurs

¹ Lector Gebiedsgebonden Politie Politieacademie (edward.van.der.torre@politieacademie.nl)

veiligheid in (middel-)grote gemeenten. Er bestaat onder burgemeesters overwegend tevredenheid over het lokale veiligheidsbeleid en daarbinnen over het aandeel van de politie, voor zover het *niet* gaat om opsporing. De doelmatigheid van een basisteam of wijkagent is toegenomen door de slagkracht in het externe netwerk.

Ten tweede tonen burgemeesters op één punt (ook ongevraagd) specifieke waardering voor de politie op het niveau van basisteams en districten. Bij acute of ernstige gebeurtenissen, of bij een benoemde topprioriteit, toont de politie (in grote en kleine gemeenten) flexibiliteit en deskundigheid in de operatie. Het gaat hierbij soms om niet structurele opsporing.

De lokale schade van georganiseerde misdaad ('ondermijning')

Ik vat ondermijning op als het schadelijke maatschappelijke effect van georganiseerde misdaad. Basispolitie mensen (wijkagenten voorop), gemeenteambtenaren, burgemeesters en RIEC's zien hoe omvangrijk de georganiseerde misdaad is: ook buiten de Randstad en Brabant, ook in kleine gemeenten. Voor vele tienduizenden is georganiseerde misdaad geen bedreiging, maar juist een kans: om rijk te worden of een graantje mee te pikken. Ze zien kopstukken, families en netwerken die (zeer) veel geld verdienen met drugsriminaliteit, waaronder criminelen die dit geld witwassen en investeren in grond, vastgoed, horeca en andere bedrijven. Bij andere 'ondermijners' is er geen drugsriminaliteit (meer?) in beeld, maar wordt veel geld verdiend met malafide vastgoedpraktijken of met het huisvesten van kwetsbare personen, zoals arbeidsmigranten. Ze knopen relaties aan met bedrijven en met de lokale overheid. Met geld, relaties, grond en vastgoed verwerven georganiseerde criminelen een fysieke en sociale machtsbasis die helpt om hun invloed, status en vermogen verder te laten groeien. Goed georganiseerde en slimme criminelen zijn zo verstandig om achter de schermen geweld toe te passen en dus niet in het publieke domein. De georganiseerde misdaad (drugs, vastgoed, uitbuiting en witwassen) is omvangrijk, floreert en groeit. Terwijl de geregistreerde misdaad (o.a. aangiften en slachtofferschap) daalt.

Bij de aanpak van georganiseerde misdaad is strafrecht cruciaal. Gemeenten leggen bestuursrechtelijke sancties op. De bestuurlijke aanpak stagneert echter als gemeenten wel grote twijfels hebben over (rechts)personen (bijvoorbeeld bij een vergunning of bij de verkoop van grond of vastgoed), maar er geen bruikbare strafrechtelijke informatie beschikbaar is. Het komt vaak voor dat burgers, basispolitie mensen en gemeenteambtenaren veel last (overlast, intimidatie, een lokale machtspositie) hebben van een criminele familie of groepering, zonder dat er opsporingsonderzoek kan worden verricht. Het gat dat basisteams en districten laten vallen, proberen gemeenten te dichten. Ook met bestuurlijke handhaving of preventieve acties die daartoe tekortschieten of daar helemaal niet voor zijn bedoeld. Steeds meer burgemeesters dringen aan op meer opsporing, terwijl in de vorige eeuw burgemeesters juist aanstuurden op politie die de openbare orde centraal stelde. De wal keert het schip.

Politieke sturing gevraagd: 'doorontwikkelen' volstaat niet

'Doorontwikkelen en verbeteren' volstaat niet, al denkt de commissie-Kuijken van wel. De basisteams bestaan uit geüniformeerde agenten die een schreeuwende behoefte hebben aan rechercheurs in hun directe werkomgeving. Daders van aangifte-loze delicten worden pas - tijdelijk en te laat - het mikpunt van opsporing als ze volgens de meer centrale recherche 'groot' genoeg zijn. Veel eerder en sneller moet de stap gezet worden naar opsporing, door een team van rechercheurs dat de lokale situatie kent, omdat het daar dagelijks werkt en opspoort. Intern in samenwerking met meer centrale rechediensten en extern samen met onder meer gemeenten, RIEC's en Belastingdienst. Er zijn forse organisatorische ingrepen nodig. Dit gaat niet zonder politieke sturing en budget. De noodzakelijke ingrepen gaan in tegen de veel te lang gekoesterde ideologie van 'gebiedsgebonden politie', met een fixatie op uniformpolitie en wijkagenten. De paradox is dat ook wijkagenten bijna smeken om meer lokale opsporing van georganiseerde misdaad.